

DEVLET OKULLARINDA DUA OKUTULMASINI ANAYASAYA
AYKIRI GÖREN AMERİKAN YÜKSEK MAHKEMESİNİN
MÜTALÂASI (x)

Çeviren : Asis. M. Tuncer KARAMUSTAFAOĞLU

Hâkim Black tarafından yazılan çoğunluk mütalâası :

Dâvalı, New York'ta New Hyde Park'ı 9 no'lu Bölgede mukim «Union Free School Tedris Hey'eti», federe kanundan aldığı yetkiye dayanarak bölge okul müdürüne aşağıdaki duanın her okul gününün başlangıcında bütün sınıflarda bir öğretmenin nezareti altında yüksek sesle okutulması hakkında talimat vermiştir :

«Yüce Tanrı, Sana imânımızı şükranla arz ederiz, heptimiz, ebeveynimiz, öğretmenlerimiz ve vatanımız için inayetlerini niyaz eyleriz».

Bu günlük dua merasimi Eyâlet Naipler Hey'etinin (State Board of Regents) tavsiyesi üzerine kabul edilmişti. Adı geçen Naip-ler Hey'eti Eyâlet Anayasası ile ihdas edilmiş resmî bir Devlet or-kanı olup, kendisine New York Eyâlet Meclisi tarafından eyâlet okulları üstünde geniş icraî ve teşriî murakabe yetkileri tanımıştı.

Duayı eyâletin bu resmî zevatı kaleme almış «Okullarda ah-lâki ve manevî eğitime dair Tamim» lerinin bir faslı olarak şöyle bir ifâdeyle tavsiye ve tebliğ etmişlerdir : «Bu tamimizin bütün hüsnüniyet sahibi erkek ve kadınlarımız tarafından tasvip gö-receğine inanarak, onları bu programımıza yardıma dâvet ediy-o-ruz».

Duanın okullarda okutulmasına başlandıktan kısa bir müd-det sonra, on öğrenci velisi, bu duanın devlet okullarında okutul-

---

(x) The New York Times Gazetesinin 26 Haziran 1962 tarihli nüshasın-dan alınmıştır.

masını, gerek kendi ve gerek çocuklarının inanç ve dinlerine aykırı bularak, New York Eyâlet Mahkemesinde bir dâva açmışlardır.

Diğer hususlar meyânında, veliler okulda bu duanın okutulmasına müsaade eden eyâlet kanununun Anayasaya uygunluğunu da münakaşa konusu yapmışlardır ve resmî Devlet organlarının bu tasarruflarıyla, Federal Anayasanın Birinci Tâdilâtında yer alan «Kongre, bir din tesisine veya din hürriyetinin tahdidine müteallik kanunlar yapamaz» şeklindeki âmir hükmünü ve ayrıca mezkûr Anayasanın New York Eyâletine de şâmil olan Ondördüncü Tadilâtı hükmünü ihlâl ettiğini ileri sürmüşlerdir.

New York İstinaf Mahkemesi, Bidayet Mahkemelerinin New York'taki devlet okullarında hiçbir öğrencinin kendisinin veya velisinin itirazına rağmen âyine zorlanmadığı gerekçesiyle eyâletin bu mevzudaki yetkisini isabetli gören kararını, Hâkim Dye ve Fuld'un muhalefet şerhleriyle teyid etmiş bulunmaktadır.

Anayasanın Birinci ve Ondördüncü Tadilâtlarıyla himaye edilmiş haklara müteallik bu önemli karar, tarafımızdan incelenip görüldü.

Bizce mezkûr duanın okutulması için okul sistemini vasıta kılan New York Eyâleti, din tesisine dair Anayasa hükmünün gayesine tamamen aykırı düşen bir icratta bulunmuştur. New York Eyâletinin sınıflarda hergün icra edilmek üzere tertip ettiği dua programının, bizzat bu duanın muhtevâsından da anlaşılacağı veçhile dinî bir faaliyet olduğundan hiç şüphe edilmemek gerekir. Dua, imana ve Tanrının inayetlerini niyaza dair dinî bir ikrardır. Bu nev'iden bir dua, mahiyeti icabı daima dinî olmuştur. Dâvalılardan hiçbiri bu keyfiyeti inkâr etmediği gibi, Duruşma Mahkemesi de meseleyi sarahtan böyle görmüştür :

«Duanın dinî bir mahiyet taşıdığı Jefferson tarafından kabul edilmiş ve ilâhiyat yazarları, Birleşik Devletler Yüksek Mahkemesi, Eyâlet Mahkemeleri, resmî makamlar, New York tedris murahhası da dahil olmak üzere bu hususta mutabık kalmışlardır. New York Eyâlet Meclisinin bir komitesi de aynı fikirdedir.

Naipler Hey'eti *amicus curiae* (dâva ile ilgili olmadığı halde duruşmada hazır) olarak, dâvalılar ve müdahiller hepsi duanın dinî mahiyetini kabul etmekte, fakat mezkûr duayı manevî geleneklerimize istinad ettiği gerekçesiyle diğer dualardan ayrı tutmak temâyülündedirler».

Dâvacılar, diğer hususlar meyanında Naipler Hey'etinin hazırladığı duanın okutulmasına cevaz veren eyâlet kanunlarının da, Anayasanın din tesisine dair hükmünü ihlâl etmeleri dolayısıyla iptal olunmaları gerektiği iddiasında bulunmuşlardır. Onlara göre, mezkûr dua, resmî makamlar tarafından dinî inançları geliştirmek maksadıyla hazırlanan resmî programın bir kısmı olarak yazılmıştır.

Bu sebeple dâvacılar, Eyâletin, Naipler Hey'etince hazırlanan duayı okullarında okutmakla, Anayasanın Kilise ile Devleti yekdiğerinden ayırmak maksadıyla inşa ettiği duvarı yıktığını ileri sürmüşlerdir.

Biz, Anayasanın din tesisine dair kanunlara manî olduğunu ve hiç olmazsa Anayasanın mezkûr hükmü muvacehesinde bu memlekette Amerikan halkının herhangi bir zümresine devlet tarafından yürütülen bir din programıyla ve onun bir faslı olarak dua hazırlanması ve okutulmasının bir devlet işi olamayacağı mülâhazasıyla, dâvacıların bu konudaki iddialarına iştirak ederiz.

Bizim ilk kolonistlerimizi İngiltere'den hicrete zorlayan ve onları Amerika'da din hürriyetini aramaya sevkeden tarihî sebeplerden biri de, Devletin âyinlere bu şekilde müdahalesi olmuştur. Hükûmetin talimatıyla meydana getirilmiş ve Parlâmentoca 1548-1549 tarihli kanunlarla tasdik edilmiş bulunan Dua Kitabı, vergilerle beslenen İngiliz Kilisesinde okunacak duaların ve icra olunacak diğer âyinlerin şekil ve muhtevalarını en ince teferruatına kadar düzenlemişti. Kilisede okunan duaların şekil ve mahiyeti, başa geçen hükümdarın dinî kanaatlerine göre değiştikçe, Dua Kitabı hakkındaki münakaşalar büyüyor, memleketin sulh ve sükûnunu tehdit eder bir hal alıyordu. Muhtelif dinî akideleri temsil eden bazı nüfûzlu zümreler, şahsî telâkkilerini devlete benimsetmek ve ondan devlet kiliselerinde okunacak duaların kendi dinî düşüncelerine uygun olmasını ve Dua Kitabının bu yolda değiştirilmesini sağlamak için aralarında mücadeleye girişmişlerdi. Bu mevzuda devlete nüfûz edecek kadar siyasî bir kudrete mâlik bulunmayan diğer zümreler ise, İngiltere'yi ve İngiliz Kilisesini terk ederek, Devlet müdahalesinden âzade bir memlekette, Amerika'da hürriyeti aramak zorunda kalmışlardı.

Ne garip bir tarihî talihsizliktir ki, İngiliz Kilisesine karşı şiddetle muhalefette bulunan bu zümreler, kuvvetlenip koloni idaresini ellerine alınca, kendi dinî akidelerini koloninin resmî dinî ha-

line getiren kanunlar vaz etmişlerdir. Filhakika, İstiklâl Harbine gelinceye kadar onüç koloninin en az sekizinde müesses kiliseler ve diğer beşinin de en az dört tanesinde müesses dinler vardı. Fakat İngiliz siyasi hegemonyasına karşı başarılı bir ihtilâl yapıldıktan kısa bir müddet sonra, kanun marifetiyle din tesisi aleyhine şiddetli bir tepki başgöstermişti. Bu aleyhte tezahürler kısa zamanda gelişmiş, Virginia'da aktüel bir siyasi mesele halini almıştı. Presbiteryan'lar, Lutheryan'lar, Quaker'lar ve Baptist'ler gibi azınlığı teşkil eden dinî cemaatlar birden kuvvetlenmişler, buna mukabil Episcopal Kilisesinin mensupları fiiliyatta azınlıkta kalmışlardı.

1785-1786 yıllarında, müesses kiliseye karşı James Madison ve Thomas Jefferson'un delâletiyle cephe alan kimseler, adı geçen muhalif dinî cemaatlardan hiçbirisine mensup değillerdi. Buna rağmen, kanuna müstenid her dinî mahiyetteki kuruluşa itiraz etmişler ve bütün dinî cemaatları devlet zaviyesinden müsavî kılan meşhur «Virginia Din Hürriyeti Beyannamesi» nin ilânına muvafak olmuşlardı. Diğer eyâletlerde de buna benzeyen fakat şumulü daha dar olan bir takım mevzuat çıkarılmıştı.

Anayasanın kabul edildiği sıralarda dahi, birçok Amerikalının Kilise ile Devletin birleşmesinden doğacak mahzurların farkında olduğunu tarihimiz kaydetmektedir. Bu insanlar ve onlardan bazıları bizzat geçirdikleri acı tecrübelerle biliyorlardı ki, ferdin din veya ibadet hürriyetine karşı en büyük tehlike, devletin muayyen bir âyine veya ibadet tarzına resmî mührünü vurmasından ileri gelmiştir. Onlar, bu haris dinî tarikatlerin kendi dinlerine devlet mührünü vurdurmak ve iktidardaki Krala, Kraliçeye veya bir hâmiye dinlerini resmen tescil ettirmek için birbirleriyle çekişmeye başladıkları zaman, bu kavgaların ne gibi meşakkat, eza ve cefaya mal olacağını çok iyi biliyorlardı.

Anayasa, devletin idaresini bir hükümdara bırakmaktansa, halka tevdi ederek bu tehlikenin bir kısmını defetmek maksadını gütmüştür. Fakat bu teminat da kâfi değildi. Kurucularımız şahsî vicdanla ilgili bu hayati meseleleri nasıl birbirini istihlâf eden hükümdarların zihniyetine terketmek istememişlerse, yine aynı şekilde âyine ve ibadete müteallik hak ve imtiyazlarına da diledikleri zaman seçim sandıkları vasıtasıyla müessir olunmasını arzu etmemişlerdir.

Devletin din tesis etmesini yasaklayan ve 14. Ekin hükümleriyle de teyid olunan mezkûr Anayasa Ekine göre, bu memlekette

federe veya federal hiç bir hükümet hangi nev'iden olursa olsun dua okutulmasını veya bir dinî faaliyet programının buna vasita kılınmasını emreden kanunlar tedvin ve tenfiz etmek salâhiyetini haiz bulunmamaktadır.

New York'un, Eyâlet dua programıyla Naipiler Heyeti duasındaki dinî itikadları resmen tesis ettiğinden hiç şüphe olunamaz. Buna mukabil dâvalılar aksini iddia ederek Naipiler Hey'eti duasının bir dinî zümreye taallük etmediğini, şu kadar ki, eyâlet mahkemeleri tarafından tâdilen tasdik olunan programın öğrencilerin hepsini dua okumaya mecbûr tutmadığını fakat okumak isteyenlerin sâkin durmalarına veya sınıftan çıkmalarına müsaade ettiğini ileri sürerek, programın mahiyetinin eses itibariyle Anayasaya aykırı bulunduğu yolundaki iddiayı nazarı dikkate almamışlardır.

Anayasanın Birinci Eki, Federal Hükümetin Amerikan Halkının ibadetine şu veya bu şekilde müdahalesini önlemek üzere konulmuş bir teminattır. Bu suretle halkın din ve ibadeti, her siyasî iktidar değişikliğinde hükümetlerin baskısından âzade tutulmak istenmiştir.

Ancak, gerek duanın herhangi bir dinî zümreye taallük etmesi ve gerek öğrencilerin ihtiyarına bırakılması gibi hususlar, mezkûr duayı tesis hükmünün (establishment clause) kayıtlarından âzade kılmaya müsait bulunmadığı gibi, Birinci Ekin hükmünden de kurtaramaz. Çünkü her iki hüküm 14. Ekle eyâletlere de teşmil olunmuştur.

Tesis hükmünün Birinci Ek hükmünden farklı olarak ihlâl edilmiş sayılabilmesi için devletin doğrudan doğruya zorlayıcı bir müdahalede bulunması icap etmez. Bu hüküm, resmî bir din tesis eden kanunların ısdarıyla bunların fertleri icbar edip etmediklerine bakılmaksızın ihlâl olunmuş sayılır. Tabiatıyla bu, muayyen bir resmî ibadet şekli koyan kanunların fertleri buna icbar etmeyecekleri mânasına gelmez. Devlet muayyen bir dinî kanaati siyasî ve malî bakımdan destekliyecek olursa, devletin bu dolaylı taziyi, diğer dinî azınlıkları resmen tanınmış bir dine ittiba etmek zorunda bırakacağı âşikardır.

Fakat tesis hükmünün tazammun ettiği gayeler daha da şümûllüdür. Hükmün asli ve en önemli gayesini devlet ile din birliğinin devleti tahribe ve dinî de tahkire marûz kılacağı esasî teşkil

etmektedir. Tarih bize, gerek İngiltere'de ve gerek bu memlekette devletin bir din tesis etmesi veya muayyen bir dinden yana çıkması halinde, bu icraatın nasıl hoşnutsuzluk ve itaatsizliğe yol açtığını ve aynı zamanda aksi inançta olanların husûmetini dâvet ettiğini göstermektedir. Yine tarih bize göstermiştir ki, devletin muayyen bir dinî tanınması ve onu yaymağa çalışması, insanların çoğunda dine karşı itaat duygusunu zayıflatmıştır.

Tesis hükmü, dinin sivil devlet erkânı tarafından tahrifine müsaade edilemeyecek kadar fazla şahsî, fazla mukaddes olduğuna dair esas teşkilât kurucularımızca vaz olunan prensibi de ifâde etmektedir.

Tesis hükmünün vaz'ına âmil olan diğer bir sebep de, devlet dinlerinin dinî zülûm veya işkencelerle el ele yürütülmesi gibi bir tarihî hakikatin farkına varılmış bulunulmasında kendisini gösterir. Kurucular, Dua Kitabının yayınlanmasından bir kaç yıl sonra İngiliz Kilisesinde yegâne ibadet kaynağı haline geldiğini ve bir kanun isdarıyla bütün İngilizlerin âyine katılmak zorunda bırakıldıklarını ve yine aynı kanunla mevcut ibadet dışında icra olunacak her türlü âyin veya dinî toplantılara iştirakin suç telâkki edilerek cezalandırıldığını biliyorlardı. İngiltere'de mezkûr kanunun tatbiki muarız zümrelerin devamlı mukavemetiyle karşılaşmış halkın bir çoğuna meselâ John Bunyan gibi kimselere akdettikleri dinî toplantılar gayrıkânunî ve masûm tebaayı ifsad edici mahiyette görüldüğünden zülûm ve işkence yapılmıştır. Kurucular, bu memlekette de bazı kolonilerin resmî bir din kabul ettikten sonra, nasıl kanunî müeyyidelerle aynı tarzda zülûm ve işkencelere başvurduklarının farkında idiler.

İşte Kurucular geniş ölçüde bu nev'i devamlı dinî işkenceleri tamamen ortadan kaldırmak ve resmî bir din tesisine mâni olacak hükümler koymak suretiyle milletimizi, Anayasamızı ve Haklar Beyannamemizi vücûda getirmişlerdir. Naipler Hey'etince tertip edilen duanın okutulmasını resmen emreden New York Eyâleti kanunları gerek tesis hükmünün gayelerine ve gerek bizzat bu hükme aykırıdır.

Anayasamızı ve aynı zamanda Haklar Beyannamemizi din hürriyeti bakımından New York'un burada yaptığı gibi bir devlet müdahalesinden masun kılacak teminatlara kavuşturabilmek için mücadele edenler arasında duanın kudretine inanmış kimseler de bulunmaktaydı.

Bu kimseler, Anayasanın Birinci Eki ile devletin din ve âyin üzerindeki kontrolünü önlemeye çalışırken, bu müesseselerden hiç birinin imhası maksadını gütmemişlerdi. Onlar, hem mazideki acı tecrübelerinin ve hem de insanların ağızına kilit vuran, mutlaka kendi benimsedikleri din ve Tanrıya inanmaya insanları zorlayan ve bunun dışında hiçbir dinî ve vicdanî kanaate müsaade etmeyen resmî devlet müdahalelerinin doğurduğu korku ve endişeleri yatıştırmak gayesiyle bu hükmü kaleme almışlardı.

Memlekette her eyâletin dualar yazmak veya duaları kanunî müeyyidelerle himaye etmek gibi işlerden kaçınmalarını istemek ve tamamen dinî mahiyetteki bu fonksiyonları halkın kendisine veya onun bu konuda seçeceği kimselere bırakmak, ne dine hürmetsizlik ve ne de din aleyhtarlığı sayılır.

Hiç şüphesiz New York'un Naipier Hey'etinin hazırladığı duayı eyâletin dinî doktrini olarak resmen tasdik etmesi keyfiyeti, bütün diğer tarikatların hariç tutularak topyekûn muayyen bir tarikatın kabulü derecesine varmamaktadır. Gerçekten mezkûr duanın devlet tarafından desteklenmesi, devletin dine bundan ikiyüz yıl önceki aşırı müdahaleleri ile mukayese edilirse, bunun pek önemsiz kaldığı görülür.

Naipier Hey'etinin hazırladığı duayı din hürriyetine tehlike teşkil etmeyecek derecede muhtasar ve umumî bulanlara karşı, Birinci Ekin müellifi James Madison'un şu sözleriyle cevap vermek yerinde olur kanaatindeyiz:

«İlk tecrübeye hürriyetlerimiz mevzuunda ihtiyatlı bulunmamız muvafık olur... Bütün diğer dinleri hariç bırakarak Hristiyanlığı kabule muktedir olan bir otoritenin, aynı kolaylıkla muhtelif Hristiyan tarikatları arasından da bir tanesini resmen tanımayacağını kim temin edebilir? Bahis konusu otorite bir vatandaşı mülkünün yüzde üçünü yardım olarak herhangi bir kuruluşa vermeye mecbûr tutabilirse, onu diğer her türlü ahvalde bu kuruluşlara riayete de zorlayamaz mı?»

New York İstinaf Mahkemesinin verdiği hükmün iptaline ve dâvanın çoğunluk mütalâasına aykırı olmamak üzere yapılacak muhakemesi için iadesine karar verildi.

Hâkim Douglas'ın İştirâk Şerhi

Bir anayasa dâvasında karar verirken, meseleyi en dar şekli ile ele almak âdettir. Bununla beraber bazan meselenin vaz edilmiş

tarzı ona mücerret tahlille çıkarılması mümkün olmayan bir şekil ve muhteva kazandırır. Kararın mevzuunu, devletin dinî bir faaliyete malî yardımda bulunmasının anayasaya aykırı olup olmadığı teşkil etmektedir. Bu çeşit bir malî yardımla sistemimiz halen Federal ve federe kademelerde zedelenmiş bulunmaktadır. Maamafih, hangi şekilde olursa olsun böyle bir teşbbüs kanaatimce anayasaya aykırı düşmektedir.

Evvelâ, birkaç kelime ile bu dâvanın kapsamadığı hususları belirtelim.

Bir kere, Haklar Beyannamemizin bir eyâlet veya Federal Devletin resmî bir dua kabulüne ve bunu okumayan kimseleri cezalandırmasına cevaz vermeyeceği âşikârdır. Halbuki mesele bu değildir; çünkü New York Eyâletinin okullarda her sabah okutulmasını istediği dua tamiminde tazyik veya cebir unsuru bulunmamaktadır.

Dua, Bayrak Merasimini müteakip okul gününün açılışında okutulmaktadır. Dua bir öğretmen nezaretinde ya bizzat kendisi veya seçeceği bir öğrenci tarafından yüksek sesle kıraat olunmaktadır. Maamafih hiçbir öğrenci dua merasimine katılmaya zorlanmamıştır.

Dâvahların tanzim ettikleri bir yönetmelikte, ne öğretmenlerden ve okul idaresinden duaya katılma veya katılmama mevzuunda herhangi bir tenkidde bulunmaları istenmiş, ne de özel bir davranış, lisan ve kıyafet telkin veya talep edilmiştir. Üstelik yönetmeliğe çocukların veli veya vasilerinin yazılı talebi üzerine dua merasiminden muaf tutulabileceklerine dair bir hüküm konulmuştur. Okul havalisinde mukim her vergi mükellefine ve veliye bu yönetmeliği ihtiva ve izah eden bir mektup gönderilmiştir.

Bu yönetmelikte okuduğuma göre, bir çocuk öğretmenin veya okul idarecilerinin ceza veya tenkidinden korkmaksızın dua merasimine katılıp katılmamakta, duayı okuyup okumamakta serbesttir.

Hülâsa, duayı okumak zorunda bırakılan yegâne şahıs öğretmendir; fakat hiçbir öğretmen bundan şikâyet etmemektedir. Öğrenciler, ihtiyarlarına göre, ister sessiz durmak şartıyla sınıfta oturabilmekte isterlerse dışarı çıkabilmektedirler.

(McCollum v. Board of Education, 333 U. S. 203) dâvasında burada bahis konusu olan mesele halledilmemektedir. Adı geçen dâva, devlet okulundaki imkânların öğrencilerin dinî eğitimi için kul-

lânilmasına dairdir. Öğrenciler ya dinî öğretime katılmak veya okul binasında başka bir yere giderek lâik çalışmalarda bulunabilmekte idiler... Öğrencilerin mevcudiyeti veya ademi mevcudiyeti ancak lâik öğretimde bulunan öğretmenlerine rapor edilebilirdi. (Aynı dâva, 209 da). Bunun içindir ki, öğretim hey'eti, dinî prensipleri tedricen desteklemek suretiyle öğrenci topluluğuna baskı icra eder bir hale gelmişti. Halihazır dâvada (New York Eyâleti Dâvası) dua okutmak ve öğretim kadrosunu duanın yönetimiyle görevlendirmek suretiyle okul imkânlarından faydalanmıştır. Bununla beraber, ne telkine gayret edilmiş ve ne de tefsire girişilmiştir. Tabiatıyla, dualar McCollum Dâvasında olduğu gibi pek uzun ve dinî telkin derecesine varacak evsafa da olabilirler. Fakat New York Eyâletinin duasında, McCollum Dâvasındaki gibi bir ihtida unsuru bulunmamaktadır.

Görülüyor ki bu hâdise ile ortaya konan meselenin şumülü bir hayli dardır. Mesele, New York'un dinî bir faaliyete malî bakımdan müzaharette bulunması halinde, sınırı aşıp aşmadığının tesbiti ile ilgilidir.

New York'un eyâlet okullarını açarken yaptığı işi biz de mahkemeyi küşad ederken yapmaktayız. Teşrifatçımız ötedenberi mahkemeyi «Tanrı Birleşik Devletleri ve bu şerefli hey'eti korusun» sözleriyle açmaktadır. Bu ifâde dahi bir niyaz, bir duadır ve mezkûr âyine katılıp katılmamak da biz hâkimlerin ihtiyarına bırakılmıştır. Bizler de en az New York'lu öğrenciler kadar bu duayı okumak mecburiyetinde değiliz.

Diğer taraftan Kongrenin meclisleri de her gün oturumlarını açarlarken aynı şeyi tekrarlamaktadırlar. Nitekim Frederick B. Harris Senatoya, Bernard Braskamp da Temsilciler Meclisine papazlık etmektedir. Aynı zamanda muhtelif dinî cemaatlara mensup misafir papazlar da vazife görmektedir.

New York'ta dua merasimini yöneten öğretmen devlet bütçesinden maaş almaktadır; ancak bu bayan öğretmenin aldığı ücret, Eyâlet Meclisleri ve Kongre tarafından içtima salonlarında dua merasimini icra eden papazlara tâyin olunan maaşlarla kıyaslanamayacak kadar ehemmiyetsizdir. Bu 22 kelimelik duanın okutulmasına öğretmenin ancak pek cüz'i bir zamanı tahsis olunmuştur; teşrifatçımızın mahkeme celselerinin açılışında icra ettiği dua merasimi de takriben buna yaklaşan bir zaman almaktadır. Maamafih be-

nim kaanatime göre, okunan duanın kısa olup olmaması prensibi değiştirmez; çünkü bahiskonusu her iki ahvalde de dua merasimini yöneten kimse, devlet memurudur, maaş almaktadır ve bir devlet müessesesinde dinî bir faaliyet ifa etmektedir. Duanın sunuluş tarzında bir cebir unsurunun bulunduğu söylenmiştir. Şayet bahiskonusu dua hakkında bu mülâhaza varit ise, aynı mülâhaza bu mahkemenin ve Kongrenin açılış duaları için de varit olmak gerekir. Bu dualar okunurken çocukları bir tarafa bırakın, yetişkin insanların bile pek azı mahkeme salonumuzu, Senatoyu veya Temsilciler Meclisini terkedebilmektedir. Bu çeşit her dinleyici topluluğu dinlemek ıztırarında kalan bir bakıma «tâbi, esir» bir topluluktur.

Bununla beraber, kelimelerin tarihî bakımdan dar mânaları göz önünde tutulursa, mezkûr duanın okutulmasına müsaade olunmakla, bir din tesis edilmek istendiğini söylemek, fikrimce mümkün değildir. Devlet okulunda bazı kimselerin öğretmen nezaretinde dua okumalarına izin verilmesiyle umumî mânada bir din tesis edilmiş olmaz. Fakat devlet dinî bir faaliyete malî yardıma kalkışır, cemaatlerimiz arasına nifak sokmuş olur. New York Mahkemesi bahiskonusu duanın Musevî, Ünitaryan (Teslis nazariyesini kabul etmeyenler) gibi dinî zümrelerin akidelerine uymadığını ifâde etmiştir. Dâvacılardan birisi agnostiktir (Lâedri).

«Biz, müesseseleriyle yüce bir varlığın mevcudiyetine inanmış dindar bir milletiz» (Zorach v. Causon, 343 U. S. Dâvası). Haklar Beyannamemiz dinin yaşayışımıza tesir edici bir kuvvet haline getirilmesine cevaz vermiştir. Ancak «halkımızın amelîne nüfûz edici bir dinî faaliyetin devlet eliyle değil, fertler ve zümreler vasıtasıyla yürütülmesi gerekir». (McGowan v. Maryland, 366 U. S. 420, 563 Dâvası, Muhalefet Şerhi). Birinci Ek Devletin «din veya ibadete müdahale etmemesini ve bu meselelerde tarafsız davranmasını emretmiştir». (Aynı dâvadadan) Birinci Tâdilât, Devleti dine karşı düşman değil, fakat tarafsız bir duruma koymaktadır. Mezkûr Tâdilât, a t h e i s t veya a g n o s t i k, herkesi, vicdanî kanaatiyle başbaşa bırakmak ve devleti maneviyata müteallik meselelere müdahale ettirmemek gibi iki felsefî temele dayanmaktadır. Bu suretle Birinci Tâdilât bize, devletin din sahasında tarafsız kalmakla her türlü dinî menfaatlere daha iyi hizmet edebileceğini öğretmektedir.

Dâva mevzuu yapılmış olan Everson hâdisesinde hazırlanan bir umumî programa göre, devlet okullarına ve diğer okullara devam eden öğrencilerle birlikte kilise okuluna giden öğrencilerin

otobüs ücretleri de vergi mükelleflerinden alınan paralardan ödenmek istenmişti. Everson hâdisesi geçmişe muzaf olarak Birinci Tâdilâtla kabili telif görünmemektedir. Mezkûr dâva, muhtaç çocuklara yardım sağlamak gibi ilgi çekici bir şekilde neticelenmiştir. Fakat aynı maksada matuf olmak üzere kilise okullarındaki çocukların - yemek, kitap, taksit - gibi zarurî ihtiyaçları için devlet varidatından da istifade edilebilirdi. Hâkim R u t l e d g e ' n muhalefet şerhindeki beyanlarının Birinci Tâdilîn felsefesi itibariyle halâ tazeliğini muhafaza ettiği kanaatindeyim :

«Tadili gerektiren sebepler ortadan kalkmış veya ya tesirini kaybetmiş değildir. Din hürriyeti bugün dahi dün olduğu gibi iki misli bir değer taşımaktadır. Gerek kilise ve gerek din varlıklarını bu hürriyete borçludurlar. Devlet himayesi veya kilise müdahalesi altında din hürriyeti gerçekleşemez. Madison'un tenkidlerinde belirttiği veçhile, din hürriyetinin asli şartını onun her türlü mali yardım ve diğer devlet müdahalelerinden uzak tutulması teşkil eder. Çünkü lâik bir temel üzerine kurulunca diğerleri ile ilişkisi ortadan kalkacaktır. Devlet bütçesine dinî masraflar için konulacak bir tahsisat ilerde daha fazla taleplere yol açacağı gibi dinî cemaatlar arasında da ya fazla veya hiç hisse almamak yüzünden mücadelelere sebebiyet verebilir».

Böylece çoğunluğu teşkil eden zümre daha ziyade faydalanmış olacaktır. Din ve mezhep kavgalarıyla dolu cemiyetler tarihi de bunu tam mânasıyla göstermektedir. İşte Jefferson ve Madison da bu faaliyetlerin açık veya gizli tezahürlerine mâni olmak için gayret sarf etmişlerdi. Böyle kavgalar kutsal bilinen hürriyetin imhasından başka bir netice tevliid etmiyecektir. Üstün olan zümre en fazla menfaati sağlayacak veya hepsi birbiriyle boğuşarak devlet hayatını anarşiye sürükleyeceklerdir».

New York Eyâleti dua hâdisesi ile mevcut geleneği yıkmıştır. Ben de bu sebeplerden dolayı mahkemenin hükmü iptal eden kararına iştirak ediyorum.

Hâkim Stewart'ın Muhalefet Şerhi

New York'ta bir mahallî okul idaresi arzu eden öğrencilerden her okul gününün başlangıcında kısa bir duada bulunmalarını ta-

lep etmiştir. Mahkeme, okul idaresi tarafından okutulan bu kısa ve hiçbir mezhebe taallük etmeyen duanın anayasaya aykırı olduğuna karar vermektedir. Kanaatimce, bu karar hatalıdır.

Mahkeme, New York'un herhangi bir kimsenin din hürriyetine müdahalede bulunup bulunmadığı meselesi üzerinde durmamıştır; zâten duramazdı da. Çünkü eyâlet mahkemelerince duayı okumak istemiyenlerin her türlü baskıdan âzade olacakları sarahaten belirtilmişti. (Batı Virjinya Eyâleti Öğretim Hey'eti -ile-Barnette arasındaki Dâva, 319 U. S). Fakat mahkeme okul çocuklarına bu sâde duayı okutmakla, New York makamlarının resmen bir din tesis ettiklerini söylemektedir.

Kanaatimce mahkeme bellibaşlı bir anayasa prensibini her cihetten yanlış tatbik etmiştir. Duayı okumak isteyenlerin bunu okumalarıyla resmen bir din tesis olunduğunu ben kabul edemiyorum. Ayrıca, duaya katılmak isteyen çocukların bu arzularına mâni olunmakla, milletimizin manevî hazinesinden nasiplerini alabilmek imkânından onların mahrum bırakıldıkları fikrindeyim.

Mahkemenin İngiltere'de Dua Kitabı etrafında cereyan etmiş tarihi mücadeleleri tekrar etmesi, bana bu meselede hiçbir ışık tutmamaktadır. İngiltere o zaman da resmî bir kiliseye sahipdi, şimdi de sahiptir. Bunun gibi ilk dinî kuruluşlara ve bazı eyâletlerimizde resmî kilisenin ademi kabulüne dair verilen tarihî malûmat da tenvir edici mahiyette görünmemektedir. Çünkü biz burada bir devlet kilisesinin tesisi meselesiyle meşgûl olmuyoruz; böyle bir hareket hiç şüphesiz anayasaya aykırıdır. Fakat biz her okul gününün başlangıcında mezkûr duayı okumak isteyen çocukların bu faaliyetine mâni olunup olunamayacağı meselesini görüşmekteyiz. Üstelik, mahkemenin bu meselede ve diğer kazaî mürakabe sahalarda «Ayrımcı Duvar» tarzında anayasanın hiçbir yerinde rastlanmayan gelişigüzel bir mecazî ifade kullanmış olması da ciddi bir fayda sağlamadığı düşüncesindeyim. Onyedinci ve Onsekizinci yüzyıllardaki İngiliz ve Amerikan kiliseleri tarihinin bahiskonusu mesele ile bir alâkası bulunmamaktadır. Bu mesele daha ziyade devlet müesseselerimizin ve memurlarımızın sayısız icraatında ifâdesini bulan, dinî geleneklerimizin tarihi ile ilgilidir.

Bu mahkemenin her celsesinin açılışında aramızdan bir vazifelinin Tanrıdan niyazda bulunduğu bir esnada hepimiz ayağa kalkmaktayız. John Marshall'ın gününden beri teşrifatçımız «Tanrı

Birleşik Devletleri ve bu şerefli mahkemeyi korusun» demektedir. Gerek Senato ve gerek Temsilciler Meclisi içtimalarını dua ile açmaktadırlar. George Washington'dan John F. Kennedy'e kadar Başkanlarımızdan her biri vazifelerine başlarken Tanrının himaye ve yardımını niyaz etmişlerdir. Kongrenin 1931 yılında bir kanunla kabul ettiği Millî Marşımızın üçüncü kıt'asında da bu mealde manidar mısralar vardır. Kongre tarafından 1954 yılında Bayrak Marşına bir cümle daha ilâve edilmiştir. Halen marş şu sözleri ihtiva etmektedir: «Tanrının himayesinde, hürriyet ve adalette müsavi yekvücüt bir milletiz». Yine Kongre tarafından 1952 yılında çıkarılan bir kanunla Cumhurbaşkanı her yıl bir millî dua günü ilân etmeye dâvet olunmuştur. 1865 yılından beri madenî paralarımızın üzerinde «Tanrıya inanıyoruz» ibaresi yer almaktadır.

Buna benzer sayısız misâller vermek mümkündür, fakat bunlar bilinen şeyler olduğu için tekrarına lüzüm görmüyorum. Dindar bir millet olduğumuz bu mahkeme tarafından da tam on yıl önce tek cümlede ifâde edilmişti: «Biz, müesseseleriyle yüce bir varlığın mevcudiyetine inanmış dindar bir milletiz». (Zorach v. Clauson, 343 U. S. Dâvası).

Ben, bu mahkemenin, Kongrenin veya Cumhurbaşkanının bâhsettiğim fiil ve hareketleriyle anayasayı ihlâl eder mahiyette resmî bir din tesis ettiklerini sanmıyorum. New York Eyâletinin bu mevzudaki davranışını da anayasaya aykırı telâkki etmemekteyim. Her biri milletimizin yüksek manevî geleneklerine uymak ve onun esaslarını takip etmekten başka birşey yapmamışlardır. Bu gelenek bizlere bundan ikiyüz yıl önce yeni dünyanın hürriyet ve bağımsızlığının ilânı sırasında Tanrıya karşı iman ve sadakatlerini beyan etmiş bulunan ecdâdımızdan geçmiştir.

Ben muhalif kalıyorum.